

Inzet regering Prodi moet ambitieuzer

Graag wil ik reageren op het artikel van Wouter van Aggelen uit ESB nr. 4499 (Aggelen, 2006) over het economische beleid van het nieuwe Italiaanse kabinet. Volgens hem verdient Prodi's regeringsploeg het voordeel van de twijfel, omdat ze diverse maatregelen neemt die het welvaartscheppende vermogen van de Italiaanse economie vergroten. Zoals het flexibiliseren van de arbeidsmarkt (via het invoeren van een coherenter stelsel van werkloosheidsvoorzieningen en het versoepelen van het ontslagrecht), het verminderen van het EMU-tekort (via het verhogen van de belastinginkomsten) en het liberaliseren van enkele dienstensectoren (onder andere. taximarkt, advocatuur en apothekers). Daarom vindt Van Aggelen de kritiek misplaatst. Hij heeft gelijk dat de nieuwe regering een aardig begin maakt. Maar als ik kijk naar de situatie van de Italiaanse economie dan begrijp ik critici van Prodi's beleid volledig.

Aanbodkant en overheidsfinanciën zijn zorgelijk

Ten eerste is de situatie van de aanbodkant van de Italiaanse economie zorgelijk. Zo is de benutting van het arbeidspotentieel in Italië met 58,1 procent in vergelijking met andere EU-lidstaten ronduit laag. De werkgelegenheidsgraad bedraagt in Denemarken 78,1 procent, Duitsland 71,4 procent, Nederland 74,0 procent, het VK 72,0 procent en het Eurogebied als geheel 65,9 procent (OECD, 2006a). Bovendien ligt de structurele werkloosheid (NAIRU) in Italië met 8,5 procent op een hoog niveau (OECD, 2006a).

Ook het opleidingsniveau van de Italiaanse beroepsbevolking ligt aanmerkelijk onder het EU-gemiddelde. Van de Italiaanse bevolking tussen de 24 en 65 jaar heeft slechts 44 procent een opleidingsniveau van tenminste MBO-2, tegenover 62 procent in de EU-15 (OECD, 2005b).

Daarnaast blinkt het vernieuwingsvermogen van de Italiaanse economie in internationaal perspectief niet bepaald uit. Zo liggen de publieke en private uitgaven aan kennis (R&D, software en hoger onderwijs) op ruim 2 procent van het bbp, tegenover bijna 4 procent in de EU-15 (OECD, 2005a; OECD, 2006b). Het is dan ook niet verwonderlijk dat Italiaanse universiteiten, kennisinstellingen en bedrijven relatief weinig patenten voortbrengen (OECD, 2005a; OECD, 2006b). Hetzelfde geldt voor de constatering dat het Italiaanse MKB ten opzichte van MKB-bedrijven in andere EU-lidstaten weinig innovatief is (OECD, 2005a).

Verder liggen de door de overheid veroorzaakte administratieve lasten voor het bedrijfsleven op een internationaal gezien hoog niveau (Wereldbank, 2006). En tot slot is de regulering van product- en dienstenmarkten fors (OECD, 2003; OECD, 2005b). Dit gaat niet alleen ten koste van de productiviteit, maar heeft ook via tekortschietende concurrentie negatieve effecten op organisatorische en technologische vernieuwing (OECD, 2005b).

De niet al te fraaie stand van de aanbodkant is terug te zien in de achterblijvende economische groei, de lagere productiviteitsontwikkeling en het bbp per hoofd. Het inkomen per hoofd ligt in Duitsland 5 procent, Frankrijk 10 procent, Nederland 13 procent

en het Verenigd Koninkrijk 20 procent hoger dan in Italië (OECD-cijfers en eigen berekeningen).

Ten tweede staan de overheidsfinanciën er niet best voor. Het EMU-tekort lag afgelopen jaar op 4,8 procent, terwijl de Italiaanse staatsschuld meer dan 100 procent van het bbp belooft. En het structurele financieringstekort (het begrotingssaldo gecorrigeerd voor conjunctuurinvloeden) ligt al jaren boven de drie procent van het bbp (OECD, 2006c).

Maar ambitieuze hervormingsagenda ontbreekt

Naast de hierboven geschetste zorgelijke situatie van de Italiaanse economie, nopen ook de uitdagingen waar Italië - net als vele andere EU-lidstaten - voor staat tot een ambitieuze hervormingsagenda (denk aan de vergrijzing, globalisering en klimaatverandering).

Daarbij komt dat het bij deelname aan een monetaire unie van belang is dat het aanpassingsvermogen van een economie groot is; iets wat in Italië vandaag de dag nog niet het geval is. Maar desondanks ontbreekt zo'n echt ambitieuze agenda (Munchau, 2006; Wolf, 2006).

Tevens vraagtekens bij beleid

Daarnaast is het de vraag of diverse onderdelen van Prodi's hervormingsagenda uit economisch oogpunt wel zo goed zijn gekozen. Zo probeert de Minister van Financiën Padoa-Schioppa vooral via het verhogen van de belastingen het EMU-tekort te reduceren, terwijl dit een negatief effect heeft op de prikkels om te investeren en werken (OECD, 2006c). Het steviger snoeien in de uitgaven gekoppeld aan het bewerkstelligen van een gunstigere verhouding tussen de groeibevorderende uitgaven (denk aan onderwijs en innovatie) en meer consumptieve uitgaven lijkt mij een beter alternatief.

Daarnaast vraag ik me af of het verstandig is om op dit moment de taximarkt aan te pakken. Op zich is het uitstekend dat de mededinging wordt vergroot, want dit is een duidelijk knelpunt (OECD, 2003; OECD, 2005b). Maar vanuit macroperspectief lijken de baten van het op de schop nemen van de in economisch opzicht bescheiden taximarkt gering, terwijl het aanpakken van de gevestigde belangen in deze markt lastig is. Dit laatste bleek in Nederland, maar ook Italiaanse taxichauffeurs hebben recent al laten zien dat zij zich niet zonder slag of stoot bij de herordening van hun markt neerleggen. Er valt dan ook veel voor te zeggen om voor de aanpak van de kabinetten Balkenende te kiezen door de administratieve lasten generiek met 25 procent te verlagen. Volgens het CPB is het welvaartsverhogende effect van zo'n reductie (0,2 procent van het bbp, na vijftien jaar zelfs 1,2 procent (CPB, 2004)) ongeveer net

Ook Italiaanse taxichauffeurs hebben recent al laten zien dat zij zich niet zonder slag of stoot bij de herordening van hun markt neerleggen.

zo groot als het aandeel van de gehele Nederlandse taximarkt in het bbp. Daarnaast verbetert op termijn het EMU-saldo hierdoor met 0,3 procent-punt. Tevens zou Italië de aanbevelingen van de OESO kunnen opvolgen door de concurrentie in de energie- en de telecommarkt te vergroten. Ook hiervan lijken mij de netto positieve effecten aanzienlijk groter, omdat deze sectoren veel groter (in bbp-termen) zijn én een sterkere impact hebben op de rest van de economie.

Conclusie

Van Aggelen heeft gelijk dat de regering Prodi de structurele problemen serieuzer aanpakt dan de vorige kabinetsploeg van de flamboyante Berlusconi. Maar gelet op de weinig florissante economische situatie knelt het dat het nieuwe Italiaanse kabinet vooralsnog geen echt ambitieuze hervormingsagenda heeft gepresenteerd. Natuurlijk vergt het doorvoeren van pijnlijke maar noodzakelijke hervormingen moed en doorzettingsvermogen. En dat is volgens mij in het politieke landschap maar al te vaak een schaars goed. Maar kritiek vanaf de zijlijn, zoals dat van de kredietbeoordelaars Standard & Poor's en Fitch, kan dan voor regeringsleiders een welkom steuntje in de rug zijn om de binnenlandse tegenkrachten te weerstaan. Premier Prodi zou er dan ook verstandig aan doen om de kritiek aan te grijpen om alsnog die ambitieuze hervormingsagenda op te stellen. Deze zou uit drie speerpunten moeten bestaan: i) het verhogen van de arbeidsparticipatie; ii) het verhogen van de arbeidsproductiviteit (door verhogen opleidingsniveau, bevorderen innovatie en vergroten mededinging in sectoren die er economisch toe doen (zoals energie-, telecom- en banksector)); en iii) op orde brengen van het "overheidshuis" (tekortreductie door te snijden in consumptieve overheidsuitgaven en reduceren *red tape*). De basis hiervoor ligt er. Nu de rest nog.

RON HOGENBOOM

Econoom te De Zilk

LITERATUUR

- Aggelen, W. van (2006) Italië en het Luctor et emergo van Romano Prodi. *Economisch Statistische Berichten* (91) 4499.
- CPB (2004) *Notitie Economische effecten van een verlaging van de administratieve lasten*. Den Haag.
- Munchau, W. (2006) Instead of reform, it is Italian Politics as usual. *Financial Times*. 23 October.
- OECD (2003) *Economic Surveys – Italy*. Paris.
- OECD (2005a) *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard*. Paris.
- OECD (2005b) *Economic Surveys – Italy*. Paris.
- OECD (2006a) *Education at a Glance – OECD indicators 2006*. Paris.
- OECD (2006b) *OECD Factbook 2006 – Economic, Environmental and Social Statistics*. Paris.
- OECD (2006c) *OECD Economic Outlook, Volume 2006, no. 80*. Paris.
- Wereldbank (2006) *Doing Business in 2006*. Washington DC.
- Wolf, M. (2006) Fiscal tightening and reform can rescue Italy's economy. *Financial Times*, 25 October.

Reactie op Ron Hogenboom

Mijn artikel besprak niet alleen de hervormingsagenda van Romano Prodi, maar tevens de economische problemen waarvoor deze agenda een antwoord moet formuleren: de inflexibele arbeidsmarkt, de kleinschaligheid en uitgeholde concurrentiekracht van het Italiaanse bedrijfsleven, de vergrijzing en de slechte staat van 's lands publieke financiën. Ron Hogenbooms analyse van de structurele tekortkomingen van de Italiaanse economie verschilt in dit opzicht niet wezenlijk van de mijne. Ik schreef dan ook dat de kredietbeoordelaars van *Standard & Poor's* en *Fitch* gelijk hebben door de urgentie van de Italiaanse problematiek te willen benadrukken. In mijn artikel accentueerde ik bovendien, net als Ron Hogenboom, dat de nadruk in de eerste begroting van de nieuwe regering nog te zeer ligt op het verhogen van de inkomsten en te weinig op structurele vermindering van de uitgaven. Toch is dat, zoals ik ook betoogde, niet het hele verhaal.

Voor de lagere en middeninkomens wordt de inkomstenbelasting juist verlaagd. En door de vijf procent vermindering van de *cuneo fiscale*, de premiedruk voor werkgevers, worden de lasten op arbeid fors verlaagd, waardoor niet alleen de arbeidsparticipatie (een door Hogenboom eveneens onderstreept punt), maar ook de concurrentiepositie van het bedrijfsleven wordt verbeterd. Verder betreffen de liberaliseringsmaatregelen van minister van Economische Zaken Bersani niet alleen de taximarkt, zoals Ron Hogenboom suggereert, maar eveneens andere dienstverlenende sectoren (zoals de juridische dienstverlening). Met Ron Hogenboom ben ik van mening dat andere sectoren, zoals de energie- en telecomsector, nog zouden moeten volgen. Het verhogen van de uitgaven voor onderwijs en onderzoek en ontwikkeling (vanwege de tekortsituatie bekritiseerd door de oppositie), speelt in op de ook door Hogenboom benadrukte noodzaak om het innovatiepotentieel te vergroten. Toegegeven, ook op dit terrein zijn meer inspanningen gewenst en zou bijvoorbeeld het bevorderen van samenwerking tussen bedrijfsleven en academische wereld een goede zaak zijn. De regering heeft verder aangekondigd in het komende jaar met voorstellen te komen voor nieuwe pensioenhervormingen en meer marktwerking in de overgereguleerde dienstensectoren. Laat het duidelijk zijn: alleen de reductie van het tekort, waarop nu eindelijk weer wordt ingezet, is niet voldoende. Het lijdt daarom geen twijfel dat de weg die de regering-Prodi te gaan heeft, lang en niet zonder hobbels zal zijn. Het is echter ook wel eens goed om je zegeningen te tellen: de Italiaanse regering geeft er blijk van haar taak serieus te nemen en heeft met haar eerste begroting een eerste steen geworpen. Laten we hopen dat er, zoals Prodi beloofd heeft, nog vele zullen volgen.

WOUTER VAN AGGELEN

Werkzaam als Italië-specialist binnen het Economisch Bureau van ABN AMRO.